

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ВІЙНИ І ЗБРОЙНІ КОНФЛІКТИ У СХІДНІЙ ЄВРОПІ
В ХХ - НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ»

м. Житомир, 22 травня 2015 року

Збірник наукових праць

Житомир, 2015

УДК 335.48
«19/20» ББК
68.4(4) М54

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
Житомирського державного університету імені Івана Франка
(протокол № 10 від 22 травня 2015 р.)

Рецензенти:

Зуляк І.С., доктор історичних наук, професор;
Кавун А.А., кандидат історичних наук, доцент;
Білобровець О.М., кандидат історичних наук, доцент.

М 54 Матеріали Всеукраїнської наукової конференції
«Війни і збройні конфлікти у Східній Європі в ХХ - на
початку ХХІ століть» / За заг. ред. проф.
Г.М.Стародубець. - Житомир: Полісся, 2015. - 188 с.

УДК 355.48 «19/20»
ББК 68.4(4)

Автори несуть відповідальність за підбір та точність наведених фактів, цитат,
власних імен, географічних назв та інших відомостей

Колектив авторів, 2015

СУЧАСНА ВІТЧИЗНЯНА ІСТОРІОГРАФІЯ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ

Т. БУЛЬБИ-БОРОВЦЯ: СПРОБА УЗАГАЛЬНЕННЯ

Болісні процеси трансформації суспільства не оминули й українську історіографію, яка впродовж 24 років переживає складний, неоднозначний період пошуку «власного обличчя», намагання «вписатися у світове історіописання» [1, с. 283].

Боротьба українського народу за національне самовизначення є важливим фактором легітимації чинної державності, а тому дослідження усієї палітри проблем національно-визвольного руху слід розглядати як одне з ключових завдань сучасної вітчизняної історіографії, особливо на теперішньому етапі її державного існування [2, с. 1].

Історіописання заявленої наукової теми потребує етапного окреслення. На початку 90-х років ХХ століття національний рух опору під керівництвом Т. Бульби-Боровця зазнав суттєвих переоцінок. Нові методологічні підходи, розмаїття та порівняння архівних джерел дозволили з позицій об'єктивності та історизму по-новому оцінити військові формування Т. Бульби-Боровця та подати системну оцінку бульбівського руху (наукові публікації В. Дзьобака, І. Ільюшина, Ю. Киричука, А. Кентія, О. Лисенка, С. Стельниковича) [3].

Ми ж поставимо собі за мету здійснити спробу узагальнення сучасного історіописання формування, генези, діяльності військових формувань «ПС»-УПА(Б-Б)-УНРА під керівництвом Т. Бульби-Боровця.

По-перше, у бульбівському русі доцільно виокремити кілька етапів: перший етап - липень-серпень 1941 року (формування не без підтримки Німеччини «Поліської Січі» та її виключна антирадянська спрямованість); другий етап - березень 1942 - жовтень 1943 рр. - двофронтна боротьба і формування структур УПА (Б-Б) - УНРА; третій етап - серпень 1944 - травень 1945 рр. - повернення до співпраці з німецькою владою.

По-друге, серед сучасних українських істориків існують розходження в питанні наявності у військових формувань бульбівського руху чітких ідейно-політичних засад. С. Стельникович підтверджує опертя руху Т. Бульби-Боровця на «чіткі ідейно-політичні засади» [4, с. 281]. Водночас В. Дзьобак з помірних причин поразки руху Т. Бульби-Боровця вказує на відсутність «світоглядного вчення», «чіткої та прийнятної для широких верств населення України політичної програми» [5, с. 183]. На відсутності «...власної оригінальної концепції майбутнього державного устрою» наголошує О. Ленартович [6, с. 117]; про «нехтування політичними програмами», через що повстанці тривалий час не мали чітко прописаних засад і цілей бульбівського руху, говорить В. В'ятрович [7, с. 83].

По-третє, обґрунтованою видається думка С. Стельниковича, що бульбівський рух «стояв на принципах демократизму, ідеях всеукраїнської національної та політичної єдності, толерантного ставлення до представників національних меншин» [8, с. 13]. Власне лівополітична орієнтація апіорі

закладала конфліктність з основним гравцем національно-визвольного руху ОУН(б), унеможливаючи порозуміння

По-четверте, «політика постійних компромісів», «двоїстість тактики» бульбівського лідера була характерною рисою його стосунків як зі «своїми», так і з «чужими» протягом усього періоду його діяльності [9, с. 51, 54]. Безперечно, стратегічною помилкою була орієнтація на Німеччину, яка спричинила не тільки внутрішній конфлікт в середовищі бульбівського руху, привела до втрати ним соціальної підтримки, а в перспективі і до компрометації комуністичною пропагандою національно-визвольної боротьби. У військовому аспекті формування «ПС»-УПА(Б-Б)-УНРА не складала серйозної загрози ні для нацистського, ні для радянського режимів. Водночас його діяльність не можна вважати колаборантською стосовно свого народу.

По-п'яте, військові формування Т. Бульби-Боровця вирізняв регіональний аспект діяльності (партикуляризм); не вдалося подолати його лідеру і проявів отаманщини з амбітними бажаннями лідерства, абсолютної влади. У цьому контексті видається слушною думка В. В'ятровича про те, що поліський отаман не зміг перерости рівень локального отамана і «стати командиром загальнонаціонального руху» [7, с. 84].

6. Незважаючи на неминучу поразку в протистоянні зі значно переважаючими ворогами, діяльність національного руху опору під проводом Т. Бульби-Боровця мала «значне політичне та національне значення», оскільки бульбівські військові формування «підтримали спадковість визвольних змагань», «стали одним з прецедентів» для проголошення незалежності України [4, с. 281; 8, с. 13].

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1 Зашкільняк Л. Виклики ХХІ ст. й сучасна українська історіографія / Л. Зашкільняк // Україна-Європа-Світ Міжнар. зб наук, праць. Серія: Історія, міжнар відн. - Вип. 14. - Тернопіль: В-во ТИПУ ім. В. Гнатюка, 2014. - С. 283.

2. Патриляк І.К. Діяльність українського націоналістичного підпілля та повстанської армії в роки Другої світової війни: автореф дис... докт. іст. наук: 07.00.01./І.К. Патриляк - Київ: Б.в , 2012. - С. 1.

3. Дзьобак В.В. Бульбівці («Перша УПА»). В кн. Організація українських націоналістів і українська повстанська армія. Історичні нариси / Дзьобак В.В., Іллюшин І.І., Касьянов Г.В...[та ін.]. Відп ред Кульчицький С.В. НАН України, Інститут історії України. - К.: Наукова думка, 2005 - 494 с; його ж Тарас Бульба-Боровець і його військові підрозділи в українському русі опору (1941-1944 рр): Монографія. - К.,. 2002. - 261 с; Киричук Ю Тарас Бульба-Боровець: його друзі і вороги: Історичне есе / Ю. Киричук. - Львів, 1997. -87 с; Стельникович С.В. Український національний рух опору Тараса Бульби-Боровця: історичний нарис / С.В. Стельникович. - 2-е вид. виправ і допов - Житомир: Полісся, 2010. - 392 с. та ін.

4. Стельникович С.В. Український національний рух опору Тараса Бульби-Боровця: історичний нарис / С.В. Стельникович. - 2-е вид. виправ, і допов. -Житомир: Полісся, 2010. -С. 281
5. Дзьобак В. Тарас Бульба-Боровець і його військові підрозділи в українському русі опору (1941-1944 рр): Монографія. - К., 2002. - С. 183.
6. Ленартович О.Ю. «Поліська січ» Т. Бульби-Боровця на завершальному етапі боротьби (березень 1942-жовтень 1943 рр.) / О.Ю. Ленартович // Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей історичного факультету Волинського державного університету ім. Лесі Українки. - 2007. - Вип. 13. -С. 117.
7. В'ятрович В. Тарас Боровець. Отаман, загублений у часі / Історія з грифом «Секретно» Архіви КДБ розповідають / Центр досліджень визвольного руху. -Львів: Часопис, 2012. -С. 83, 84
8. Стельникович С.В. Ідейно-політичні засади та практика українського національного руху опору Тараса Бульби-Боровця (1941-1944 рр): автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / С.В. Стельникович; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. - К., 2008. - С. 13.
9. Шайкан В. Український національно-визвольний рух у роки Другої світової війни: анатомія стратегічного напрямку/ В.М. Шайкан // Галичина. - 2008.-№14.-С. 51,54.

ЗМІСТ

Олександр Лисенко. Гуманітарний вимір збройних конфліктів сучасності; спроба антропологічної рефлексії	3
Богдан Якимович. Мова, терміносистеми, світогляд як засадничі складові національної безпеки держави	9
Вадим Слюсар. Інструментальний характер соціального насилля як соціального та історичного феномену	13
Андрій Фещенко. Зародження військового авіаційного зв'язку в Російській імперії.....	15
Мар'яна Байдак. Живий живе думає»: жіноче розуміння Часу в роки Великої війни 1914-1918.....	19
Вікторія Качмала. «Економіка Лівобережної України під час Першої світової війни.....	26
Олександр Мосієнко. Інформаційне протистояння на Південно-Західному фронті Першої світової війни	30
Тимофій Герасимов. Спекуляція в сфері грошового обігу в Києві в серпні 1915 р.....	32
Андрій Науменко. Задиістровське бойовище військ південно-західного фронту (квітень 1915 року).....	34
Ольга Білобровець. Допомога польської громади Волині біженцям. в роки Першої світової війни	36
Ярослав Антонюк. Відгомін Першої світової війни у пам'ятниках воякам австро-угорської та німецької армій (за матеріалами Волинської області)	38
Анатолій Седляр. Лютнева революція та початок демократичних змін в Житомирі (1917 р.).....	43
Роман Тютенко. Перший Республіканський піший полк' П. Болбочана та його участь в боротьбі за українську державність (серпень 1917-квітень 1918 рр.)»	45
Олександр Вітюк, Костянтин Завальнюк. Взаємодія органів місцевого самоврядування Подільської губернії з австро-угорською військовою адміністрацією у 1918 р.....	50
Юрій Малихін. Авратинський бій в контексті Другого Зимового походу	52
Павло Слюсаренко. Остання спроба керівництва УНР відновити збройну боротьбу за українську державність у листопаді 1920 року.....	54
Святослав Печенюк. Бойові дії на Каховському плацдармі у 1920 році.....	57
Оксана Кужільна До питання про політику Чехословаччини щодо української еміграції	59
Олександр Соловей. Військово-політичні аспекти українсько-польських взаємин на території Волині у міжвоєнний період (1921-1939рр.).....	61
Ігор Власюк. Передумови та причини сербо-хорватських конфліктів у 1918 -1945 рр.....	63
Петро Опанащук. Турецький вектор зовнішньої політики СРСР	

напередодні Другої світової війни.....	65
Тетяна Швець. Польські та угорські терористи у Карпатській Україні	67
Юрій Славик. Антиєврейська політика Угорщини в Закарпатті (1939-1941 рр.).....	69
Лілія Трофимович. Українсько-польські відносини в період «визвольного походу» Червоної армії на західноукраїнські землі.....	71
Сергій Соколюк. Олексій Чірикалов. Взаємодія сил Чорноморського флоту, сухопутних військ та повітряних сил при веденні воєнних дій на приморському напрямку (1941-1944 рр): уроки та висновки.....	73
Олег Петровський. Деякі аспекти використання військового зв'язку у наступальних операціях Червоної армії у роки війни	77
Ігор Печенюк,- Проведення мобілізацій і призовів в Україні для комплектування частин Червоної армії в 1941-1944. роках	80
Анатолій Кавун. Війська ППО країни та ленд-ліз у 1942 - 1945 рр... ..	84
Ігор Фурман. Боротьба з мінною небезпекою в Одеському порту в 1944 році.....	87
Оксана Яшан. «Отака історія...»	89
Анатолій Шемет, Тетяна Рафальська. Бердичівський район під час окупації в 1941-1944 рр	91
Юрій Бураков. Епістолярні історичні джерела зі Східного фронту (січень 1943 р.).....	93
Сергій Стельникович. Депортація населення генерального округу «Житомир» на сільськогосподарські роботи півдня райхскомісаріату «Україна».....	95
Анастасія Шаматова. Використання нацистами концентраційних таборів для масового знищення в роки Другої світової війни (на основі спогадів в'язня Бухенвальда).....	97
Марина Михайлюк. Дискусійні питання Голокосту в Україні: проблеми хронології та термінології.....	101
Володимир Гінда. Сексуальне насилля на війні.....	103
Олена Корзун. Жіноче обличчя української сільськогосподарської дослідної справи років Другої, -рвітової війни.....	107
Наталія Єфимчук. Ліквідація наслідків німецької окупації в сільському господарстві Житомирської області у .1944-1945 рр... ..	109
Олеся Куцька. Основні види, радянської друкованої спецпропаганди на території Чехословаччини другої половини 1944 - початку 1945 років.....	111
Сергій Ващенко. Досягнення в танкобудуванні під час Великої Вітчизняної війни.....	113
Людмила Гуцало, Галина Міщук. Патріотичний рух радянських людей у роки Другої світової війни	115
Володимир Ярич. Боротьба УПА проти радянських партизанів в роки Другої світової війни.....	117
Людмила Парашук. Діяльність ОУН на Вінниччині в 1941-1944 рр.	120
Іван Ковальчук. Організація «Січ» на Житомирщині у другій половині 1941 р.»	122
Василь Ухач. Сучасна вітчизняна історіографія військових формувань Т. Бульби-Боровця: спроба узагальнення.. ..	125
Андрій Сухих. Ескалація протистояння між українськими націона-	

лістами та радянськими партизанами на Рівненщині (перша половина 1943 р.).....	127
Дмитро Вєдєнєєв. Розвідувально-диверсійна діяльність спец- формувань НКДБ Української РСР на сході Європи (1944-1945 рр.).....	129
Галина Стародубець. Участь в антиповстанських акціях як вияв «політичної благонадійності» номенклатурних чиновників західноукраїнських областей в 1944-1946 роках.....	132
Юрій Павлович. «Воєнна діяльність сотника УПА Івана Наконечного-«Орленка» на Самбірщині (1946-1948)».....	135
Володимир Ковальчук. Письмові документи й усні вказівки ОУН(б) і УПА: проблема розрізнення.....	143
Олександр Марущенко. Радянський партизанський рух в Україні в роки нацистської окупації (1941-1944 рр.) у вітчизняному історіографічному просторі.....	145
Олена Дьякова. Командир партизанського загону С.О. Либа.....	147
Ігор Пасюк, Олександр Булавін. З історії сім'ї партизан.....	149
Алла Петрова. Колабораціонізм в умовах окупаційного режиму 1941 - 1944 рр. як дослідницька проблема.....	151
Сергій Пивовар. Колабораціонізм в СРСР у роки Другої світової війни.....	153
Олександр Филь. Житло на фронті у спогадах ветеранів Другої світової війни.....	155
Володимир Ругаль. Меморіальні видання Житомирщини як документальне джерело з обліку людських втрат в період Другої світової війни.....	157
Олена Подобєд. Українські матуральні курси у повоєнній Західній Німеччині.....	160
Вікторія Венгерська. Інструменталізація історичної пам'яті: радянсько-російський міф про Другу світову та його репрезентації в Україні.....	164
Володимир Рєзнік. Розвиток інтегрованих систем управління збройною боротьбою наприкінці ХХ-на початку ХХІ ст.....	165
Ірина Слюсаренко. Глобальні збройні конфлікти ХХ ст. та їх вплив на формування ідентичності українців.....	169
Сергій Соболенко. Технологія розв'язування війн.....	171
Микола Шевченко. Формування образу ворога з України засобами російської пропаганди: досвід пострадянського періоду.....	173
Ангеліна Добровольська. Придністровський конфлікт: нові реалії перерозподілу впливу на пострадянському просторі.....	175
Валентина Дудник. Волонтерський рух у посиленні боєздатності Збройних Сил незалежної України.....	177
Ірина Скакальська, Трагедія евакуації (Друга світова війна і сучасний збройний конфлікт на Сході України)».....	181

Наукове видання

Матеріали Всеукраїнської наукової конференції
«Війни і збройні конфлікти у Східній Європі
в XX - на початку XXI століть»

м. Житомир, 22 травня 2015 р.

Відповідальний за випуск Седляр А.В.

Надруковано з оригінал-макетів авторів
Підписано до друку 22.05.15 р. Формат 60х90/16. Папір офсетний.
Гарнітура Агіал. Друк різнографічний.
Ум.друк. арк. 10,93. Облік.-видав.арк. 15,93 Наклад 150 прим. Зам. № 569

Комунальне книжково-газетне видавництво «Полісся».
10008. Житомир, вул. Шевченка. 18 а.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру:
Серія ЖТ № 5 від 26.02.2004 р.